

- 23 -

DÁSOK A SZELLEMI
MÁNYOK KÖRÉBŐL.

~~XII.352~~

~~ALL. POLGARI ISK. TANITÓKÉPZŐ INT. KÖNYVTÁR~~

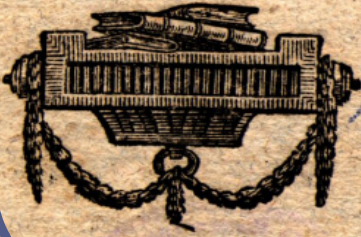
~~Érkezett: 1914. év. dec. hó. 23.~~

~~Lejtési szám: 14042 Csoportszám: A 7663~~

Leipzig

an Johann Ambrosius Barth

ELABORATA.

351
1912

Tinta és szellem.

A filozófiatörténeti hagyatékok és szövegkiadások módszertani problémái és filozófiai mélységei

AR
Pancsics 1928.

ABSZTRAKTFÜZET

Szerkesztette: *Varga Péter András* (Bölcsészettudományi Kutatóközpont) – *Szabados Bettina* (Bölcsészettudományi Kutatóközpont/Eötvös Loránd Tudományegyetem)

Kiadja Bölcsészettudományi Kutatóközpont (BTK) Filozófiai Intézete (1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.). Tördelés és grafika: Sz.B. – V. P.A.

Kézirat gyanánt!

© Az előadók (az absztraktok tekintetében) / a szerkesztők (a többi rész tekintetében), 2020.

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, valamint a fordítás jogát is, az egyes absztraktokat illetően is. Csak a tudományos idézés szabályai szerint használható!

Szakmailag lektorálták: A szerkesztők.

Utoljára módosítva: 2020. 11. 25.

Tartalom

ELŐSZÓ	5
A filozófiától a filozófiatörténetig és vissza.....	6
Mezei Balázs (PPKE)	6
Kinek a feladata a filozófiai kánonképzés? Tanulságok Vető Miklós életművéből.....	6
Mester Béla (BTK)	7
Filozófiatörténet-írási konstrukciók, szerzők összkiadásai és a források. Esettanulmány a szerzői személyiség megalkotásáról a filozófiatörténetben.....	7
Boros Gábor (KRE)	8
Georg Misch és az önéletírás	8
Varga Péter András (BTK)	8
Materialitás és filozófiatörténet	8
A filozófiatörténet-írás forrásai	10
Gángó Gábor (BTK)	10
A filozófiatörténet-írás kézirat forrásaihoz: A természetjog oktatása a Sárospataki Református Kollégiumban.....	10
Zuh Deodáth (BTK)	10
Elsődleges, másodlagos és harmadlagos források. Egy életmű hasonlóan jelentős összetevői és az elméletírói praxis	10
Magyar filozófusok és hagyatékaik (19. század)	12
Fehér M. István (ELTE)	12
Szövegek, kiadások, összkiadások. A szövegtudomány filológiai-hermeneutikai problémái	12
Szekér Barnabás (Piarista Levéltár)	13
„...csak csupa jegyzet és tanulmány?” Horváth Cyrill SchP (1804-1884) hagyatéka levéltáros szemmel.....	13
Turbucz Péter (Magyar Nemzeti Levéltár)	14
A magyar filozófushagyatékok kutatásának problémái. Elvi és gyakorlati kérdések..	14
Magyar filozófusok és hagyatékaik (20. század)	15
Mesterházi Miklós (Lukács Archívum Nemzetközi Alapítvány)	15
„Kizökölt az idő...” „...ó, kárhozat...”	15
Szücs László Gergely (Budapest Főváros Levéltára)	15
Első kísérletek Heller Ágnes életművének korszakolására	15

Szabados Bettina (BTK/ELTE).....	16
Biográfiából filozófiatörténet? Révész Géza és Lukács György németországi karrierterveinek körülményei a levelezéseik tükrében.....	16
Anschließender Plenarvortrag.....	17
Rosa Maria Marafioti (Universität Messina/ELTE).....	17
Die <i>Schwarzen Hefte</i> : Ihre Rezeption, ihr Einfluss auf die Wirkungsgeschichte des Denkens Martin Heideggers und ihre sachgemäße Auslegungsweise	17
PROGRAM	18

ELŐSZÓ

Tinta és szellem

A filozófiatörténeti hagyatékok és szövegkiadások módszertani problémái és filozófiai mélységei

A magyar filozófiatörténeti hagyomány gazdagságának feltárása – meghaladva e hagyomány vélelmezett hiányának vagy elmaradottságának immár másfél évszázados toposzát – csak az új forrásokat feltáró és azok meghatározottságában maradó filozófiatörténet-írástól remélhető. Sőt, a forráscentrikus filozófiatörténet-írás talán tevékeny szerepet tölthet be a kortárs európai (kontinentális) filozófia művelésébe való bekapcsolódásunkban is, hiszen a kontinentális filozófiai hagyomány napjainkban zajló örvendetes újraelsajátítása jelentős részben éppen a klasszikus szerzők és szövegek körének bővítéséből táplálkozik. Ez a tevékenység ugyanakkor számos módszertani jellegű nehézségbe is ütközik a praktikus részletektől kezdve egészen a koncepcionális megfontolásokig. Konferenciánk – folytatva a magyar és egyetemes filozófiatörténet-írás módszertanának szentelt rendezvények már megkezdett hagyományát (lásd pl.: [Megismerés, kritika, történetiség](#), 2018. okt. 15.; [Ki a jelentős magyar filozófus? Relevanciakritériumok és kánonalkotás a 19-20. századi magyar filozófia történetírásában](#), 2019. nov. 29.) – e kérdések termékeny megvitatására szeretne platformot teremteni abból a meggyőződésből kiindulva, hogy azokban nemcsak a filozófia módszertanára és céljaira vonatkozó meggyőződések jelenhetnek meg, hanem a forráscentrikus filozófiatörténet-írás gyakorlata – a filozófiatörténet materialitásával való szembesülés – éppen hogy megtermékenyítőleg hathat és fogódzót kínálhat a magyar és egyetemes filozófia hagyományaira, végső soron pedig a filozófia mibenlétére irányuló reflexióink számára.

Varga Péter András (Bölcsészettudományi Kutatóközpont)

Szabados Bettina (Bölcsészettudományi Kutatóközpont/Eötvös Loránd Tudományegyetem)

„Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

A filozófiától a filozófiatörténetig és vissza

Mezei Balázs (PPKE)

Kinek a feladata a filozófiai
kánonképzés?
Tanulságok Vető Miklós életművéből

Noha nem specifikus filozófiatörténészként, ám visszatérően foglalkozván a filozófiatörténettel bennem is sokszor felmerült a kérdés: hogyan jön létre egy-egy filozófiai narratíva és/vagy kánon? Ki és hogyan dönt a narratívakialakítás és a kánonképzés fontos kérdéseiben? Mennyiben filozófiai döntések ezek és mennyiben függenek más tényezőktől? S e „más tényezők” megérthetők-e a filozófiától függetlenül? Ha a manapság leginkább elterjedt kánont nézzük, a filozófia specifikusan Platóntól Heideggerig tart, noha ezen pályáiv előzményeit és következményeit is be szoktuk vonni a mérlegelésbe, ti. a preszókratikusokat, illetve a poszt-heideggeri filozófia fejleményeit. Ám a „filozófia vége” felfogása mára helyet adott a specifikus filozófiatörténeteknek, illetve problémaorientált gondolkodásnak, melyek kortárs fejleményeken alapulnak és nemegyszer szem elől tévesztik a klasszicitás és a történetiség nagy fogalmait. Ez komoly veszteség, mivel szemellenzős megközelítésekhez vezet, ami kedvez a leszűkítésnek, az univerzalizmus elvesztésének, ezzel párhuzamosan a nyugati filozófiai hagyomány kiküszöbölésének. Ezen utóbbi kérdésekbe most nem mennék bele, noha mindannyian tudatában vagyunk annak, hogy az európai filozófia, „a halott fehér emberek filozófiája” mára önmagában is elutasításra ad okot. Ez az elutasítás önmagában még nem hoz létre egységes narratívát, még kevésbé kánont, mivel mindkettő ugyanazon megközelítés kritikájával szembesül: mind a narratíva, mind a kánon a klasszicitás hagyományos fogalmának maradványai. Ezzel szemben azon az állásponton vagyok, hogy a nyugati gondolkodás történelme alapul szolgál az őt érő legerőteljesebb kritikának is. S ez az alap nyitott arra, hogy befogadjuk, feldolgozzuk, és meghaladjuk. Vető Miklós példája ez utóbbinak: olyan narratíva-, sőt kánonképző törekvésnek, amely kritikával tekint a klasszicitásra, sőt magában a klasszicitásban fedezi fel a legerőteljesebb kritika csíráit. E felfedezés nyomán Vető képes volt megmutatni nemcsak a klasszikus német gondolkodás belső töréseit, amelyek lehetővé teszik egy vetői értelemben vett perszonalizmus kialakítását, hanem kánonképző szándékkal beillesztette e perszonalizmusba a magyar gondolkodás egy-

egy vonatkozását, különös tekintettel Gondos Lászlóra. Vető munkáját mint mintát tekintem: a klasszicista felfogás belső kritikáját, az önálló gondolkodás kialakításának igényét, illetve a magyar filozófia szerves bekapcsolását ebbe a törekvésbe. Mindez újszerű gondolkodást eredményez, amely tisztán filozófiai. Noha Vető önmagát filozófiatörténésznek is tudta, életműve elszakad a történeti kontextustól és élete utolsó munkáiban spekulatívvá válik. Ezzel megmutatja, hogy a filozófiai narratíva és kánonképzés önmagában is filozófiai feladat, mégpedig a plauzibilis gondolkodói teljesítményé, ami nélkül a filozófiatörténész munkája is felemás marad.

Mester Béla (BTK)

**Filozófiatörténet-írási konstrukciók,
szerzők összkiadásai és a források.
Esettanulmány a szerzői személyiség
megalkotásáról a
filozófiatörténetben**

A filozófiai gondolkodás történetét első megközelítésben hajlamosak vagyunk egymástól jól elkülönülő filozófiai szerzői életművek halmazának tekinteni, amelyek maguk is jól formált szövegekből, az egyes filozófiai művekből állnak össze. Előadásomban azt kívánom megmutatni, hogy ez a kép igen gyakran a különböző filozófusok későbbi recepciójának, a tudományos intézmények kiadáspolitikájának és nem utolsósorban a filozófiatörténetnek magának a konstrukciója. Főként a magyar filozófiatörténet-írás történetéből hozok föl példákat az utólagos karakterépítésre. Ezek között előfordul a filozófiatörténeti elbeszélés megkívánta filozófusszemélyiség megalkotása művek, sőt akár név nélkül is (Erdélyi Péter, „dömés” névtelen deista); létező, de más korba és más földrajzi környezetbe átemelt szerző (Erdélyi Bojót); a műbíráló és a tanítványi emlékezet által konstruált, illetve jórészt a tanítványok által a hagyatékból konstruált rendszer (Horváth Cyrill, Böhm Károly); illetve a töredékes életműből a modern kritikai kiadás konstruálta egész (Erdélyi János). Előadásom végén arra hozok példákat, hogy miként alakul a kora diskurzusból és ezzel publikációs rendszeréből kiszakadt, sokáig az asztalfióknak író gondolkodó szövegeinek szerkezete, stílusa (Bessenyei György, Hamvas Béla). Itt azt vetem föl, hogy amit hagyományosan a szerző sajátos karaktervonalának, stílusjegyének gondolunk, az sok esetben, legalább részben,

levezethető az intézményes háttérből, konkrétan annak hiányából, illetve a kommunikációs helyzetből.

Boros Gábor (KRE)**Georg Misch és az önéletírás**

Georg Misch 1907-ben, az 1904-ben elkészült *Geschichte der Autobiographie* elsőként megjelenő kötetének előszavában határozottan hírül adta, hogy rövidesen követi majd a 17. századig eljutó második kötet, s végül a jelenkoráig ívelő harmadik, záró kötet. E helyett csaknem 50 évvel később, 1955-ben jelent meg a második kötet – valójában „félkötet” –, s a két félkötet egyben is csak a középkor elejét volt képes áttekinteni, a *Hochscholastik* periódusához még el se jutott. A 17. századról szóló kötetet pedig már csak a hagyatékból tudták kiadni, és pedig az eredeti, 1904-es verzióban. Valamennyire a levéltárban is böngészni fogunk, hogy próbáljunk magyarázatot találni a „középkor” e feltűnő térnyerésére. S ha lesz rá mód, akkor Misch saját, levéltárban őrzött hagyatékáról is ejtünk majd néhány szót.

Varga Péter András (BTK)**Materialitás és filozófiatörténet**

„időbeli életük (filozófusok külső sorsa) elmúlt ugyan, de műveik (a gondolat, az elv) nem követték őket. [...] Nem vászon, vagy márvány, nem a papír, vagy a képzet és az emlékezet az az elem, amelyben őrzik őket; [...] hanem elemük a gondolkodás [...] halhatatlan lényege, ahová nem hatolnak sem molyok, sem tolvajok”. Könnyű elképzelni, hogy e sorok papírra vetése vigasztalhatott annak fordítója, az Alexander-tanítvány Szemere Samu számára, akit az ígéretes pályakezdés után, amint nekrológírója fogalmazott, „[a]z élet egyáltalán nem kényeztette el” és 1949 után is mint csak szakfordító tudott érvényesülni matuzsálemi hosszúságú életének második felében. Valóban kézenfekvő ezt a hegeli gondolatot a *consolatio philosophiae* egy modern formájaként felfogni – mintegy szekularizált változataként ama mennyei kincsnek, amihez „a tolvaj nem fér hozzá és a moly meg nem rágja” – a sorscsapásokkal oly’ gyakorta sújtott filozófusok szemszögéből; mármint felfogható lenne így, ha autentikusnak tarthatnánk. A széles körben ismert idézet Hegel filozófiatörténeti előadásainak *A Megboldogult Barátainak Egylete*-féle, 1832 és 1845 között készült kiadásából származik (lényegében ebből a szövegforrásból dolgozott Szemere is), ami egy vállaltan kompilatorikus jellegű kiadás volt, mondatszintű szerkesztői beavatkozásokkal hozva létre egy szintetikus szöveget. Ugyan a filozófiatörténeti előadások kritikai kiadása csak 2016-ban kezdődött meg a történeti-kritikai Hegel-összkiadáson (*Gesammelte Werke*) belül, s e vállalkozás 2020-ig is csak a második alkötetig jutott,

annyit azonban már az előzetes jegyzetkiadások (*Ausgewählte Nachschrift und Manuskripte*) sorozatának 1986-tól megjelenő vonatkozó köteteiből tudhatunk, hogy e hegelinek vélt híres mondatok valószínűleg csak a filozófiatörténet-előadások filozófiatörténet-elméleti bevezetőjének 1820. évi iterációjában szerepeltek, már a következő szemeszterben kikophattak a szövegből, sőt a hegeli diktum egzisztenciális értelmezésének leginkább támpontjául szolgáló „filozófusok külső sorsa” közbevetés vélhetően csak szerkesztői betoldás, a hű tanítvány Karl Ludwig Michelet részéről, amiért így csak ő tud vigasz-garanciát vállalni (hacsak nem azokból a Hegel-kéziratokból származik, melyek neki még rendelkezésére álltak kompilatorikus tevékenységéhez, ámde időközben elvesztek).

A hegeli filozófiától persze nem lehet teljesen idegen az a dialektikus struktúra, miszerint Hegel recepció- és hatástörténete nem független a kiadástörténettől és annak anomáliáitól, azaz Hegel-értelmezésünk, sőt az e filozófia relevanciájába vetett hitünk – beleértve a *pars pro toto*ként választott fenti szöveg hely esetleges vigaszjellegét – a tökéletlen, sőt esetenként inautentikus szövegkiadások eredményei, melyek így nem »írhatók ki« a tizenkilencedik és huszadik századi filozófia történetéből valamiféle ideális filozófiai konstrukcióra hivatkozva (aminek elérése szerencsére évtizedek óta ugyanolyan, nevezetesen beláthatatlan messzeségben van). Pontosabban szólva a teleologikus helyett inkább egy cirkuláris hermeneutikai struktúrát vélhetünk felfedezni itt, ami nem nélkülöz minden paradoxikus jelleget sem, hiszen éppen az bizonyul e kéziratkompilációk mozgatta dinamika hordozójának, aminek filozófiatörténet-filozófiai relevanciáját Hegel oly’ vehemensen tagadta, nevezetesen a képzet, az emlékezet, sőt, *horribile dictu*, a papír.

Előadásomban a filozófiatörténet ilyen materialitásának figyelembevételére teszek kísérletet *Mi a filozófiatörténet? A filozófiatörténet filozófiája a kortárs kontinentális filozófiában* c. könyvem (Budapest: Gondolat, 2020), valamint az egyetememes (Franz Brentano, Wilhelm Dilthey, Edmund Husserl és Eugen Fink) és a magyar (Horváth Cyrill SchP) filozófia történetéből választott példák mentén.x

A filozófiatörténet-írás forrásai

Gángó Gábor (BTK)

**A filozófiatörténet-írás kéziratos
forrásaihoz: A természetjog
oktatása a Sárospataki Református
Kollégiumban**

Az előadás levéltári források, kéziratos előadásszövegek és a Nagykönyvtár állománya alapján rekonstruálja a Sárospataki református kollégiumban folyó természetjogi oktatás történetét kb. 1760-tól kb. 1825-ig. Elhelyezi az oktatott ismereteket a rokon tárgyak (filozófia, morálteológia és politika) összefüggésében. A magyarországi protestáns akadémiai középiskolai képzés legjelentősebb intézményén keresztül ismerteti a(z iskola)filozófia pedagógiai, társadalmi és politikai funkcióját. Megmutatja, hogy az oktatás fennmaradt kéziratos forrásai jelentős mértékben kiegészítik vagy átértelmezik a magyar filozófiatörténet jelentős alakjainak (pl. Nyíri Istvánnak vagy Rozgonyi Józsefnek) az életművét. Ily módon hozzájárulhat ahhoz, hogy világosabban meghatározhatók legyenek a magyar filozófia 17-19. századi történetének elbeszélését lehetővé tevő munkálatok.

Zuh Deodáth (BTK)

**Elsődleges, másodlagos és
harmadlagos források.
Egy életmű hasonlóan jelentős
összetevői és az elméletírói praxis**

Előadásom azt próbálja bemutatni, hogy hogyan befolyásolja közvetve vagy közvetlenül az alapkutatás tárgyának jelentős részét kitevő – gyűjtőnévi értelemben vett – archívumi anyag a filozófia- és eszmetörténeti vizsgálat témájául választott személyekről és korszakokról szóló koncepció egészét. Talán triviálisnak hat azt mondani, hogy bizonyos helyzetekben a másodlagos, vagy harmadlagos jelentőségű részletek, jegyzetek, levelek, beszámolók, összefoglalók, híradások szolgáltatják azokat a döntő információkat, amelyből rekonstruálni lehet, hogy egy elméletíró mit gondolt a vizsgált témáról. Ennél azonban fontosabb szereppel is bírnak ezek a források. Hiszen ezekben lehet olyan támpontokra találni,

amelyekben az elméletírói praxisról gondoltak mutatkoznak meg. Vagyis magyarul az, hogy az elméletíró hogyan vélekedett arról, amit csinált. Bizonyos esetekben enélkül a metaszintű reflexió nélkül egyáltalán nem érthető az elméleti szöveg érvmenete, így pedig a rekonstrukció teljes folyamata okafogyottá válhat.

Több, a kutatói gyakorlatomból származó példa mellett, elsősorban a Hauser Arnold életművével kapcsolatos tapasztalataimat dolgozom fel ezen szempontok szerint. Előadásom így közvetlenül csatlakozik a *Ki a jelentős magyar filozófus?* című konferencián elhangzottakhoz.

Magyar filozófusok és hagyatékaik (19. század)

Fehér M. István (ELTE)

Szövegek, kiadások, összkiadások.
A szövegtudomány filológiai-
hermeneutikai problémái

A szövegtudomány illetve a klasszika filológia az ókortudomány keretein belül a XIX. században indult gyors fejlődésnek. Fellendülése egybeesett kor általános világnézetnek tekinthető fő áramával, a pozitivista szemléletmóddal. Utóbbi szerint léteznének megingathatatlan bizonyossággal megállapítható „tények” és az őket irányító törvényszerűségek, melyeket elsősorban a természettudományoknak a feladata rögzíteni. Ezen hagyományos (pozitivista) felfogás szerint a filológiai-hermeneutikai humántudományi munka sorrendje két egymásra épülő lépésben artikulálódik. Első lépésben megállapítjuk a szöveget, azaz a fennmaradt, áthagyományozott, vagy felkutatott szövegváltozatokat kritikailag összevetjük abból a célból, hogy egy lehetőleg végleges, kanonikus változatot hozzunk létre vagy rekonstruáljunk, s ez volna a filológia feladata. Második lépésben következik az interpretáció (hermeneutika), azaz a filológiai munka eredményeként megállapított-előállított szövegváltozat különböző szempontok szerinti értelmezése.¹ Ebben a felfogásban a filológia megelőzi a hermeneutikát, s jól láthatóan elválik tőle, az értelmezés pedig a filológiai munka eredményeire épül. Ez a tetszetős (ideáltipikus) séma egyes –

---

¹ Vö. Gadamer: „Philosophie und Philologie. Über von Wilamowitz-Moellendorff“, in: *Griechische Philosophie II, Gesammelte Werke*, Bd. 6, Mohr, Tübingen 1985, 271–277. o., itt 276. o.: saját egyetemi éve alatt az akkori filológiai szemináriumokon az volt a szokás: „Az embernek először a szöveget kellett rekonstruálni (sőt egyenesen lefordítani), majd utána kellett értelmezni”. Saját hermeneutikai nézőpontjából Gadamer nem mulasztja el hozzáfűzni, mennyire naív, mennyire kétséges ez a leírás: „A kérdés, hogy egy szöveget hogyan kellene rekonstruálni sőt ráadásul lefordítani is, mielőtt az értelmezés mesterfogásai megtették volna a magukét – ez a kérdés nem merült fel. Ez természetesen didaktikai egyszerűsítés volt, amely nem tükrözi a megértés valóságos folyamatát. Nyilvánvaló, hogy az ember valamely szöveget csak akkor tud rekonstruálni, amikor már megértette. Így megtanultuk, hogy [...] az értelmezés nem csupán a világhoz való hozzáférés középponti formája, hanem a hagyomány szövegeihez való hozzáférése is. Sohasem találjuk magunkat azon a nullponton, hogy egy minden kétségen felül álló adott szöveget kellene pusztán recipiálnunk. [...] Nem az a helyzet, mintha a szöveg számunkra valamely minden kétséget kizáró előzetes adottság volna, az értelmezés pedig csupán utólagosan beinduló folyamat, melyet a szövegen végzünk”.

szerencsés – esetekben működhet ugyan, ám jelentős gondolkodói életművek (történeti-kritikai) kiadásának sajtó alá rendezésekor számos esetben csődöt mond. Többnyire ugyanis a szövegmegállapítás sem laboratóriumi körülmények között, mintegy interpretációmentes térben zajlik. Hegel esetében például úgy tűnik, egyenesen fordított volt a helyzet: a jelenkori Hegel-kutatás mértékadó nézete szerint a Hegel-tanítványok saját Hegel-képük (Hegel-interpretációjuk) alapján szerkesztették meg és adták ki a szövegeket.

Szövegkritika, interpretáció és kiadástörténet viszonyát az előadásban a rendelkezésre álló időhatárokon belül esettanulmányok tükrében tervezem vizsgálni – „konkrét filozófiatörténeti hagyaték, kiadási vállalkozás tapasztalatából kiindulva” –, a jelentős gondolkodói életmű- ill. összkiadások közül elsősorban a Hegel- és a Heidegger-kiadás tanulságai alapján, alkalmankénti kitekintéssel Kantra, Fichtére, Schellingre, Husserlre és Gadamerre (utóbbinál a „subtilitas applicandi” kapcsán hazánkban lezajlott vitára).

**Szekér Barnabás (Piarista
Levéltár)**

**„...csak csupa jegyzet és
tanulmány?”
Horváth Cyrill SchP (1804-1884)
hagyatéka levéltáros szemmel**

A Horváth Cyrill SchP (1804–1884) munkásságáról alkotott ítéletben szokatlanul nagy szerep jutott a tudós irathagyatékának. Halála után ebben keresték ugyanis Horváth sokak által várt, de ki nem adott filozófiai rendszerének leírását, amelyet maga is többször megígért – ám, mint Pauer Imre híressé vált emlékbeszédéből tudható, hiába. Talán a történet anekdotikus egyszerűsége is szerepet játszott abban, hogy Horváth életművét máig elsősorban ezen hiány felől közelítette meg a hazai filozófiatörténet-írás. Ám, mivel az iratanyag az azóta eltelt másfél évszázadot sértetlenül vészelte át, ma is rendelkezésre áll mindazok számára, akik Horváth Cyrill filozófusi és filozófiatanári munkásságának új szempontok mentén történő vizsgálatára vállalkoznak.

Előadásom első részében a hagyaték sorsát és kutatástörténetét (jobban mondva annak hiányát) szeretném felvázolni 1884–85. évi átvizsgálásától kezdve egészen a frissen elkezdett levéltári rendezéséig. A második részben a rendezés első eredményeit kívánom bemutatni (előrebocsátva, hogy az *opus magnumot* nem találtuk meg), leszűrve néhány egyszerű

tanulást, amelyek, ha nem is helyettesítik, remélhetőleg segíteni tudják a filozófusok és filozófiatörténészek munkáját.

**Turbucz Péter (Magyar
Nemzeti Levéltár)**

**A magyar filozófushagyatékok
kutatásának problémái.
Elvi és gyakorlati kérdések**

Ellentétben a történészekkel, a hazai filozófusközösség körében ma még mindig megfoghatatlan a levéltártudomány szerepe a filozófiatörténet kutatásában. Közismert, hogy a magyar nem olyan rendszerező és rendszerető nép, mint az osztrák vagy a német, e miatt azon sem kell csodálkozni, hogy a hazai filozófushagyatékok rendezésének sem alakult ki nálunk jobbra semmilyen gyakorlata. Mi több, még azt sem tudjuk megmondani, hogy mely filozófusunknak került közgyűjteményi őrizetebe irathagyatéka, milyen terjedelemben, és pontosan hová. A tervezett előadás kötetlenebb formában azokat az elvi és gyakorlati kérdéseket mutatja be, amellyel az elmúlt 10 évben muzeológusként és levéltárosként szembesültem.

Magyar filozófusok és hagyatékaik (20. század)

**Mesterházi Miklós (Lukács
Archívum Nemzetközi
Alapítvány)**

**„Kizökkent az idő...”
„...ó, kárhozat...”**

Az előadás a „cetlik”, a közkézen forgó kiadásokból kimaradó noteszlapok, levelek, töredékek, meg nem jelent vagy más formában megjelent írások (stb.) súlya, vagy egy más szögből nézve: a kritikai kiadások súlya mellett érvel, közelebbről egy Lukács kritikai kiadás (vagy legalább komolyan vehető összkiadás) és persze az effajta vállalkozáshoz szükséges előmunkálatok nélkülözhetetlensége mellett azzal, hogy exponál néhány olyan mozzanatot, ahol a szövegkiadás, az életrajz és az értelmezés problémái egymásba gubancolódnak – és annak tudatában, hogy mivel a cetlik és a kritikai kiadások sorsa az utókor kezében van, hiú ábrándokat kerget.

**Szücs László Gergely (Budapest
Főváros Levéltára)**

**Első kísérletek Heller Ágnes
életművének korszakolására**

Heller Ágnes a huszadik század egyik legjelentősebb magyar filozófusa, akivel néhány éve még mindannyiunknak alkalma volt beszélni, vitatkozni. Egy évvel a halála után megkezdődött hagyatékának feldolgozása és vélhetően mind Magyarországon, mind külföldön elindul egy kanonizációs folyamat: Heller életművének korszakolása, az életmű, a jelentős művek újrainterpretálása a nyugati filozófia kontextusában. Előadásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy az eddig megjelent nyugati Heller-monográfiák, illetve a halála után megjelent első Heller kiadványok – jellegzetesen esszékötetek – az életmű mely elemeinek adnak hangsúlyt, mely jelentősebb korszakokat azonosítják az életműben. Különösen érdekes lehet a kérdés abból a szempontból, hogy Heller fontos törekvése volt, hogy megalkossa és sajátos teleologikus rendszerbe illessze „privát filozófiatörténetét”, ahogyan arról is erős és vitatható álláspontja volt, hogyan épülhet fel egy filozófiai életmű a posztmetafizikai korszakban és a filozófiai rendszerépítési törekvések illegitimé válása után. Kérdés, hogy az első összefoglaló művek hogyan viszonyulnak Heller Ágnes önmagáról, mint filozófusról alkotott képéhez.

Szabados Bettina (BTK/ELTE)

**Biográfiából filozófiatörténet?
Révész Géza és Lukács György
németországi karrierterveinek
körülményei a levelezéseik
tükrében**

Az előadás elsősorban arra a kérdésre szeretne reflektálni, miként lesznek relevánsak a biográfiai tényezők a filozófiatörténet szempontjából, illetve milyen következtetések vonhatóak le az adott filozófus gondolkodói fejlődésére vonatkozóan. Ennek a kérdésnek a megválaszolásához két huszadik századi filozófus útkeresését, karrierterveit részletezi az előadás: Révész Géza és Lukács György életpályája a századelőn egymással párhuzamos, törekvéseik megegyezőek, még ha indíttatásuk akár eltérő is, hiszen akárcsak Lukács, Révész is törekedett érvényesülni a magyar filozófiai életben és szintén az önálló filozófiai profil megalkotásának igényével lépett fel (ld. erről Révész Géza levele Lukács Györgyhez 1913. május 24-én. In: Lukács, Gy. 1981. Lukács György levelezése 1902-1917. Szerk. Fekete Éva, Karádi Éva. Ford. Borsos Miklósné, Fekete Éva, Karádi Éva. Budapest: Magvető. 538-539.) A magyarországi érvényesülésen kívül mindkettőjüket foglalkoztatta a németországi habilitáció terve, melynek körülményeiről Lukács kapcsán a levelezés mellett a Heidelbergi Egyetem Filozófia Fakultásának dokumentumai is árulkodnak, míg Révész Franz Brentanóval folytatott kezdetben formális, később baráti hangvételű levelezést. Az előadás a hagyatékokban és a filozófiatörténet ezen nem kanonizált dokumentumai alapján szeretne rámutatni a biográfia szerepére a filozófiatörténet-írás során.

Anschließender Plenarvortrag

Rosa Maria Marafioti
(Universität Messina/ELTE)

**Die *Schwarzen Hefte*: Ihre
Rezeption, ihr Einfluss auf die
Wirkungsgeschichte des Denkens
Martin Heideggers und ihre
sachgemäße Auslegungsweise**

Schon einige Monate vor ihrer Veröffentlichung im Jahr 2014 haben die ersten *Schwarzen Hefte* Martin Heideggers, in denen sich problematische Bezugnahmen auf die Juden finden, eine neue Phase der Debatte um Heideggers angeblichen Nationalsozialismus und Antisemitismus eröffnet. Die bis jetzt entwickelten Auslegungen lassen sich auf fünf Grundthesen zurückführen. Viele Interpreten werfen Heidegger Antisemitismus vor, obwohl einige von ihnen diese Anklage nur in Bezug auf eine bestimmte Periode des heideggerschen Denkweges erheben und zu einem differenzierten Umgang mit dem Inhalt seiner Werke sowie zu deren „Relektüre“ auffordern. Andere Interpreten sehen in den *Schwarzen Heften* keine Spur von Antisemitismus, sondern nur von Antijudaismus, der auf die „theologische Herkunft“ Heideggers zurückzuführen sei. Viele Autoren lassen die Juden-bezogenen Stellen der *Hefte* unter eine allgemeine Kritik der Moderne fallen, andere verteidigen das heideggersche Gedankengut und betonen, dass es von jeglicher Art von Nationalsozialismus und Antisemitismus unangetastet bleibe. Gegenüber dem fehlerhaften Ansatz vieler Interpreten ist die Notwendigkeit hervorzuheben, die *Schwarzen Hefte* durch eine hermeneutische Methode auszulegen, die ihre angemessene Kontextualisierung ermöglicht. Dadurch können die vielfältigen Themen der *Hefte* sowie die Reichweite und auch die Grenzen von Heideggers Denken ans Licht gebracht werden.

PROGRAM

I. szekció

A filozófiától a filozófiatörténetig és vissza

09:00-09:30	Mezei Balázs (PPKE)	Kinek a feladata a filozófiai kánonképzés? Tanulságok Vető Miklós életművéből
09:30-10:00	Mester Béla (BTK)	Filozófiatörténet-írási konstrukciók, szerzők összkiadásai és a források. Esettanulmány a szerzői személyiség megalkotásáról a filozófiatörténetben
10:00-10:10	Kávészünet	
10:10-10:40	Boros Gábor (KRE)	Georg Misch és az önéletírás
10:40-11:10	Varga Péter András (BTK)	Materialitás és filozófiatörténet
11:10-11:20	Kávészünet	

II. szekció

A filozófiatörténet-írás forrásai

11:20-11:50	Gángó Gábor (BTK)	A filozófiatörténet-írás kéziratos forrásaihoz: A természetjog oktatása a Sárospataki Református Kollégiumban
11:50-12:20	Zuh Deodáth (BTK)	Elsődleges, másodlagos és harmadlagos források. Egy életmű hasonlóan jelentős összetevői és az elméletírói praxis
12:20-13:30	Ebédészünet	

III/a. szekció

Magyar filozófusok és hagyatékaik (19. század)

13:30-14:00	Fehér M. István (ELTE)	Szövegek, kiadások, összkiadások. A szövegtudomány filológiai- hermeneutikai problémái
14:00-14:30	Szekér Barnabás (Piarista Levéltár)	„...csak csupa jegyzet és tanulmány?” Horváth Cyrill SchP (1804- 1884) hagyatéka levéltáros szemmel
14:30-15:00	Turbucz Péter (Magyar Nemzeti Levéltár)	A magyar filozófushagyatékok kutatásának problémái. Elvi és gyakorlati kérdések
15:00-15:10	Kávészünet	

III/b. szekció

Magyar filozófusok és hagyatékaik (20. század)

15:10-15:40	Mesterházi Miklós (LANA)	„Kizökönt az idő...” „...ó, kárhozat...”
15:40-16:10	Szücs László Gergely (Budapest Főváros Levéltára)	Első kísérletek Heller Ágnes életművének korszakolására
16:10-16:40	Szabados Bettina (BTK/ELTE)	Biográfiából filozófiatörténet? Révész Géza és Lukács György németországi karrierterveinek körülményei a levelezések tükrében
16:40-17:00	Kávészünet	

Kapcsolódó plenáris vendégelőadás

Anschließender Plenarvortrag

17:00-18:30	Rosa Maria Marafioti (Universität Messina/ELTE) Die <i>Schwarzen Hefte</i> : Ihre Rezeption, ihr Einfluss auf die Wirkungsgeschichte des Denkens Martin Heideggers und ihre sachgemäße Auslegungsweise
-------------	--